

Ög 46. Ströbo äng, Herrstadberg, Kvillinge sn.⁴⁹

Pl. 22, 23.

Litteratur: L. Wiede, Brev till B. E. Hildebrand ^{23/12} 1853, (ATA); Hj. Stolpe, Brev till H. Hildebrand ^{25/10} 1899, (ATA); A. Nordén, Saga och sägen i Bråbygden (1922), s. 29–33 (folksägner om de tre runstenarna Ög 46–48); dens., Humlebro, Stenbro och »Nans bro», i Norrköpings Tidningar ^{22/2} 1936; dens., Östergötlands järnålder I (1938), s. 216–218; dens., Skrivelse till Riksantikvarien ^{18/7} 1938, dnr 2780/38 (och 4496/38) (ATA); dens., Artikel i Norrköpings Tidningar ^{20/8} 1938; dens., Rapport till Riksantikvarien med förslag till fornvårdsåtgärder, ^{12/9} 1941, dnr 3397/41 (ATA); dens., skrivelser till Riksantikvarien åren 1943 och 1944, bl.a. dnr 4077/43, 2076/44, 2147/44 (ATA); dens., Rapport till Riksantikvarien om runstensundersökningarna sommaren 1945, med förslag till åtgärder beträffande runstenar ^{6/10} 1945, dnr 4207/45 (ATA); C. F. Nordenskjöld, Östergötlands minnesmärken (utg. av O. Frödin i Meddelanden från Öster-götlands forn- och museiförening 1933–34, s. 202 f.); H. G. Ringborg, Insändare i sept. 1941 i Norrköpings Tidningar; E. Wessén, Skrivelse till Riksantikvarien ^{6/11} 1943, dnr 4231/43 (ATA); S. B. F. Jansson, Skrivelse till Riksantikvarieämbetet ^{13/12} 1943, dnr 4786/43 (ATA); dens., Skrivelse till Riksantikvarieämbetet med förslag till runstenarnas placering ^{14/1} 1946, dnr 653/46 (ATA); dens., Granskningsprotokoll 1946 (Runverket); Skrivelser mellan Riksantikvarien och H. G. Ringborg ^{30/10} 1945, ^{3/11} 1945, ^{9/12} 1945, dnr 4642/45 (ATA); Artikel i Norrköpings Tidningar ^{29/12} 1945; G. Olson, Rapporter till Riksantikvarieämbetet ^{15/4} 1946 och ^{17/4} 1946, dnr 2015/46 (ATA).

Äldre avbildning: E. Brate, Foto (ATA); C. F. Nordenskjöld, Teckning a.a.

De tre Stenbrostenarnas ursprungliga plats.^{50, 51}

1. Runstensmonumentet vid Stenbro omnämnes första gången omkring 1667–68, då kyrkoherden i Ö. Eneby socken Ericus Hemingius inger en förteckning över socknens fornminnen till den då pågående *Ransakning om antiqviteterna*. Endast en sten var då bekant, den största av de tre, (Ög 46). Den säges av Hemingius »ligga uti een Äng, Norrängen kallad», »ej langt ifrån Bärga by». Uppgiften lämnar intet tvivel om stenens befintlighet å Berga mark i Ö. Eneby socken. Den samtidigt rapporterade kyrkoherden i Kvillinge Magnus Duræus har nämligen intet att förmåla om någon runsten på Kvillingesidan av bäcken — sockengränsen går i bäcken under bron.

2. Sannolikt år 1674 torde under J. Hadorphs östgötaresa den av Petrus Törnewall förfärdigade teckningen av Ög 46 ha tillkommit. Den är i *Bautil* försedd med uppgiften »Norköpings Stad. Jj Bärga äng».

3. Å en karta av år 1697 i *Lantmäteristyrelsens arkiv*⁵² över Berga by, Ö. Eneby socken (nu Marieborg och tillhörig Norrköpings stad), D 3¹, publicerad av mig i *Östergötlands järnålder I*, s. 216, utritas »Steenbro hall» i Norrängen under Berga; stenen markeras med bilden av en liggande håll, och läget kan med hjälp av en annan, äldre karta över Berga (av J. de Rogier) bestämmas till c:a 120 à 130 alnar SO om landsvägsbron å kartan av år 1697. Man observerar emellertid, att Berga ägräns icke längre följer landsvägen på kartan av år 1697. Detta är givetvis ett ursprungligt förhållande: Norrängens gräns i väster betingas rimligtvis av, att landsvägen tidigare begränsat ängen här. Men med den forna landsvägen i ängens västkant kommer runstenen att befinna sig blott ett 40-tal alnar öster om landsvägen och omedelbart invid det ställe, där denna tvingas passera bäcken. Tack vare dessa sammanställningar är platsen för stenens ursprungliga uppställning identifierad som den, där stora landsvägen en gång övergick bäcken.

Fig. 57. Detalj ur Anders Nilssons karta över Berga by, Ö. Eneby sn (1697), i Lantmäteristyrelsens arkiv, D 155-3:1. Foto A. Nordén (ATA).

4. Stenen hade icke rubbats ur sitt läge år 1760, då C. F. Broocman utgav sin stora östgötabeskrivning. Där anges stenens läge vara »i Berga Äng wid en bäck» (II:472).

5. Under 1600-talet ha ingripande förändringar företagits i den mark, där stenarna varit resta. Bäckens har igenlagts och ersatts av ett avvattningsdike med rakt östligt lopp från landsvägen ut i Bråviken. Därigenom gick den nordliga slinga av bäcken bort, vid vilken stenen Ög 46 stod rest, och stenen kom

⁴⁹ Ort- och sockenuppgiften har av Nordén satts inom ”-tecken. På skissen till plansch 24 skriver Nordén »Anm. Möjligen annan underskrift: Berga, numera Marieborg, Ö. Eneby (Norrköpings mark, och kanske bör Brates rubrik behållas.»

⁵⁰ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll 1946: »Stenarna ha flyttats. Bilder skola tydligen komma senare. Skildringen av stenarnas ursprungliga plats bör förkortas. Nya orienterings- och måttuppgifter.» Olson anger 1946 att stenen efter resningen på sin nya plats vid västra sidan av landsvägen Norrköping–Åby har måtten: höjd 2,00, bredd 1,70 och tjocklek 0,30 m.

⁵¹ I Nordéns exemplar av granskningsprotokollet (den aktuella sidan finns på Runverket) skriver han apropå Janssons kommentar att skildringen av stenarnas ursprungliga plats borde förkortas: Jag är personligen mycket intresserad av dessa uppgifter. Betydelsefullt ekonomiskt vid stenens framtida skötsel: den har stått på Norrköpings stads mark! Det är vad jag vill uppvisa.

⁵² Nordén skrev »LSA», vilket här är förtydligat.

att stå norr om vattenrännan. Då P. A. Säve år 1861 avger sin berättelse, anger han nämligen, att stenen Ög 46 anträffats »vid Herstaberg och en vattenrännil i Ströbo äng öster om landsvägen och n.o. om Stenbro», men att den var upplagd på stockar inom en bukt av bäcken. Från Berga by hade då mark avskilts i norr, och Vilhelmsbergs och Herrstadbergs ägor sköto nu fram till det nya bäckloppet.

6. När upptäckten av de två andra stenarna (Ög 47 och Ög 48) skett låter sig nu ej bestämt fastslås. Den ena av dem, Ög 47, omnämnes första gången av Liljegren, då den säges finnas vid »Ringby, i en bäck». Ringeby ägor ses på ek. kartan 1868–1871 skjuta ned till den forna Stenbro; år 1861 anger Säve i sin berättelse stenarna Ög 47 och Ög 48 – som alltså nu är funnen – var tillfinnandes »i Ströbo äng, vid rännilen, 25 à 30 steg öster om vägen.» Ög 47 (med runorna) var rest, men Ög 48 (med korset, utan runor) låg i gräset. C. F. Nordenskjöld besökte stenarna år 1872 och fann dem då resta av ägaren till Herrstadbergs gård i Kvillinge sn, grosshandlaren L. Ringborg, på den till Herrstadberg hörande s.k. Ströbo-äng. Nordenskjöld antecknar, att de upptäckts »vid rätning av Marieborgs bäck». På denna plats anges stenarna å geologiska kartan av åren 1874–6, norr om den utträtade bäcken. År 1899 inflyttades stenarna, med Riksant. tillstånd, i herrgårdens park. År 1946⁵³ blevo de emellertid återflyttade till den ungefärliga platsen för den ursprungliga uppställningen, så att sambandet mellan landsvägen, bron över bäcken och möjligen även med det strax väster härom belägna, vackra hög-gravfältet återupprättades. Stenarna stå nu omedelbart norr om bron, på ömse sidor om rikslandsvägen, så att Ög 46 står på vägens västra sida, Ög 47 och 48 mitt emot på vägens östra sida.⁵⁴

Inskrift:⁵⁵

× uibarn + risti + sten + pisa + iftir + sulfu + brupur + sin +
 5 10 15 20 25 30 35

»Vibern reste denna sten efter Solva, sin broder.»

Till läsningen:^{56, 57} Inskriften är präktigt huggen, mångenstädes stå linjerna med spåren av mejseln synliga i bottnen. I stenens yta löpa emellertid en del naturliga fåror, som göra en villrådlig. Då Brate ej synes ha avgrävt stenens nedre del, är hans ifyllning av ornamentiken här ofullständig. Huruvida det sista sk är en punkt eller ett kors, är nu vanskligt att avgöra, sannolikt har det varit ett kors. Osäkra spår av ett kryss synas före r. 1.

Plansch 24a. Ög 46. Ströbo äng, Herrstadberg, Kvillinge sn. Foto Nordén 1946. [Jansson skriver 1947: Mer än hälften retuscherad]

⁵³ Nordén anger 1945, men flyttningen skedde i januari 1946, se handlingar i ATA.

⁵⁴ G. Olson anger följande mått i sin rapport den 17/4 1946: höjd 2,00 m, bredd 1,70 m, tjocklek 0,30 m. Stenen betecknas där B[rate] 49.

⁵⁵ Nordén skriver »Inskriften å Ög 46:», här redigerat till det mer enhetliga »Inskrift:»

⁵⁶ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll 1946: Nordéns uppmålning sommaren 1946 avviker på några punkter från hans manus: Före 1 u nu kryss. (Detta förefaller att vara högst osäkert. Detsamma gäller sk efter 38 n, där Nordén förut med Brate såg ett kors, men av imålningen 1946 att döma nu ser en mycket stor, rund punkt. Ristningsytan är där vittrad. Punkten synnerligen osäker.

⁵⁷ I Nordéns exemplar av granskningsprotokollet skriver han apropå Janssons kommentar om det osäkra krysset: »Jag har anmärkt detta i ms» och om den osäkra punkten efter runa 38: »Jag betonar detta i ms.»

Ög 47. Ströbo äng, Herrstadberg, Kvillinge sn.⁵⁸

Pl. 24.

Litteratur: Anton Ridderstad, Östergötlands historia I (1914), s. 90 (med foto); Se vidare under Ög 46.

Äldre avbildningar: H. Kempff, Teckning 1861 i Carl Säves samling (ATA); E. Brate, Foto (ATA).

Om stenens ursprungliga uppställningsplats se Ög 46.⁵⁹ År 1900 inflyttades den med riksantikvariens medgivande i parken till Herrstadbergs herrgård och uppställdes där i parkens norra del. År 1946⁶⁰ utflyttades den jämte de två andra stenarna Ög 46 och Ög 48 och placerades i närheten av den forna uppställningsplatsen vid Stockholmsvägens passage över Vilhelmsbergsbäcken.⁶¹

Inskrift:

· þurfiuþa · risti : stin : þinsi : aftir : isikl : faþur · sin · auk · asbun : buru · sin ·

»Torvida reste denna sten efter Eskil, sin fader, och Asbjörn, sin broder.»

Till läsningen:^{62, 63} Runtextern har upptill **stin** : **þinsi** : i objektform. Man väntar **þinsa**,⁶⁴ men sista runan förefaller verkligen vara ett **i**, icke ett **a** (»med säkerhet **i**, icke **a**», Brate). Före **1 þ** finnes något lågt en grund fördjupning, som Brate tar för en säker punkt. Då den kan vara naturlig, upptar jag den endast med reservation.

Plansch 24b. Ög 47. Foto Nordén 1941. Stenen uppställd i nordöstra delen av parken vid Herrstadberg. [Vid planschens anges att den övre delen (bakgrunden) ska igenläggas, medan den nedre delen ska behållas. Jansson skriver 1947: Retusch.]

⁵⁸ Ort- och sockenuppgiften har av Nordén satts inom ”-tecken.

⁵⁹ Nordén skrev »se föreg.», här redigerat till »se Ög 46».

⁶⁰ Nordén anger 1945, men flyttningen skedde i januari 1946, se handlingar i ATA.

⁶¹ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll 1946: Nya orienterings- och måttuppgifter. G. Olson anger 1946 att stenen står 2,5 m. söder om Ög 48 och anger måtten: höjd 1,60, bredd 0,55 och tjocklek 0,40 m.

⁶² Jansson skriver vidare i sitt granskningsprotokoll 1946: Nordén saknar det sk vid inskriftens början som Brate har och om vilket han antecknar: »Inskriften börjar med en tydlig punkt, 3 cm nedifrån, 5 cm uppifrån ...» Motivering saknas. Före **1 þ** finnes något lågt en grund, punktliknande fördjupning, som möjligen är huggen. Av ramlinjer finnas emellertid inga spår; de ha tydligen börjat vid första runan. Efter **18 n** ser Nordén två punkter. Brate endast en. Den övre punkten förefaller mycket osäker.

⁶³ I Nordéns exemplar av granskningsprotokollet (den aktuella sidan finns på Runverket), skriver han apropå Janssons kommentar (se föregående not): Jo, jag säger ett ord om mitt utelämnande av punkten. På grund av Janssons åsikt inför jag den å mitt foto men reserverar mig i texten.

⁶⁴ [Nordéns fotnot] Om formen **þinsi** i mask. ack. se A. Noreen, *Altschwedische Grammatik*, § 509:3 anm. 9.

Ög 48. Ströbo äng, Herrstadberg, Kvillinge sn.⁶⁵

Pl. 23.

Litteratur: Se under Ög 46.

Äldre avbildningar: E. Brate, Foto (ATA).

⁶⁶Stenen, som inflyttats i Herrstadbergs parks samtidigt med de två föregående, stod där rest på ett lätt synligt ställe, 20 steg från utfartsvägen från gården norrut. Den innehåller endast ett kors och har kanske tjänstgjort som ett slags komplement till den kors-lösa stenen Ög 47. Stenen utflyttades ur parken 1946⁶⁷ och restes invid de föregående på östra sidan av Stockholmsvägen norr om och nära det ställe, där denna passerar Vilhelmsbergsbäcken.

Plansch 23b. Ög 48. Foto Nordén 1941. Stenen uppställd i nordvästra delen av parken vid Herrstadberg. [Jansson skriver 1947: För liten. Herstabergst. bör tagas om efter flyttn.]

Fig. 58. Ög 47 och Ög 48. Stenarna efter uppställningen vid rikslandsvägen. Foto Nordén 1946 (ATA).

⁶⁵ Ort- och sockenuppgiften har av Nordén satts inom ”-tecken.

⁶⁶ Jansson skriver i sitt granskningsprotokoll 1946: »Noggrannare orienterings- och måttuppgifter efter flyttningen.» Och om planschen skriver Jansson »utbytes mot foto efter flyttningen.» I sitt PM (1947) skriver Jansson: »Pl. 23, 24 Herrstadsbergsstenarna. Nu flyttade, ny bild.» G. Olson anger 1946 att stenen står 2,5 m. norr om Ög 47 och anger måtten: höjd 1,35, bredd 0,75 och tjocklek 0,35 m.

⁶⁷ Nordén anger 1945, men flyttningen skedde i januari 1946, se handlingar i ATA.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med stora reservationer. Arbetet med utgåvan avslutades 2024-12-31.